

Tschient onns stadis baltics

Commemoraziun a Berna ils 16 da zercladur

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Sonda, ils 16 da zercladur da las 09.15 a las 12.30 a Berna (1) refere-scha redactor Rudolf Hermann («NZZ») davart «tschient onns stadis baltics». Tge vul dir vairamain «baltic»? Il Duden («Die deutsche Rechtschreibung», ediziun da 2017) define-scha «Balte, der» uschia: «Angehöriger der balt. Sprachfamilie; Bewohner des Baltikums» e «Baltikum» cun ils plets: «Das Gebiet der Staaten Estland, Lettland u. Litauen». Quai munta ina cuntradiziun: L'eston na fa betg part da la famiglia linguistica balta, mabain da la finlandaisa. Il «Balticum» n'è pia betg in intschess linguistic, mabain politic. Ses trais stadis dumbran respectivamain 1 450 000, 2 425 000 e 3 700 000 olmas ed èn vegnids independents ils 24 da favrer, ils 18 da november 1918 e, per la Lituania, gia ils 11 da december 1917.**

Da l'indipendenza a la sovietisaziun

Tuts trais stadis èn naschids, sco dal rest Finlanda e Pologna, en l'antierur imperi dals zars russ. La Russia sovietica ha stuì renconuscher 1920 lur independenza; il Lai Peipus (3550 km²) separava l'Estonia da la Russia. Ils 8 da matg 1924 ha la Lituania plinavant firmà ina cunvegna cun ils victurs da la guerra mundiala; lezs surlaschavan l'intschess ed il port da Memel/Klaipėda, pli baud tudestgs, a la Lituania. Tuts trais stadis baltics renconuschevan lur minoritads etnicas. Las principalas eran:

- Estonia: La russa (8,2%) e la tudestga (1,7%).
- Lettonia: La russa (12%), la giudaica (5,2%) e la tudestga (3,9%).
- Lituania: La giudaica (7,6%), la polonaisa (3,2%) e la russa (2,5%).

Ma il contract dals 23 d'avust 1939 cun ses protocol supplementar secret ha cumpartì las influenzas respectivas da la Germania e da l'Uniun sovietica tranter l'Ocean Arctic e la Mar Naira. «Il protocol scheva: 'Sch'ins reorganise-scha ils intschess politics dals stadis bal-

tics (...), lura vegn il cunfin nord da la Lituania a limitar las sferas d'interess da la Germania e da l'URSS (...).’ Ils 28 da settember ha in nov protocol secret stipulà: ‘L'intschess dal stadi lituan fa part da la sfera d'interess da l'URSS’ (2). Ils 6 d'october ha il «Führer» appellà als Tudestgs d'Estonia e Lettonia a «turnar» (3) en Germania; quai ha muntà la fin da la cuminanza indigena tudestga dal Balticum. Il 1940 ha la Russia annectà ils trais stadis. Il 1941 ha la Germania attatgà l'URSS e conquisà l'entir Balticum nua ch'ella ha extirpà quasi l'entira populaziun giudaica. «Sunter la segunda invasiun da las truppas sovieticas la stad e l'atun 1944 han ils despots sovietics reprimèd lur politica da sovietisaziun cun gronda intensità. Sunter l'Armada cotschna èn vegnidas uscheditgas gruppas d'ope-

raziun e grondas unitads dal servetsch da segirezza. Arrestaziuns, execuziuns e deportaziuns èn turnadas per dieschmillis Estons, Lettons e cunzunt Lituans (...). Quai ha midà la cumposiziun etnica da la populaziun (...). La proporziun dals russofons da 1935 a 1989 è creschida da 12,1 a 42,3% en Lettonia, dad 8,2 a 35,2% en Estonia e da 2,5 a 12,3% en Lituania» (4). Mosca ha organisà mintgin dals trais pajais en republicas sovieticas.

La vieuta

«La situaziun è sa midada (...) profundamain il 1985 cun l'entrada en uffizi da Mihail Gorbatschov (*1931). Lez vuleva refurmar endadens l'URSS; el ha però chaschunà in process centrifugal ch'ha manà a la fin da l'imperi sovietic ed a l'indipendenza da las republicas

balticas (...). Fronts popularas han agì cunzunt cun grondas manifestaziuns sco la festa estona da chant (settember 1988) cun ina participaziun da 300 000, ubain l'impressiunanta chadaina umana dals 23 d'avust 1989 cun var in milliun persunas, la quala colliava las chapitalas Tallinn, Rīga e Vilnius en protesta cunter il patg d'avust 1939 (...). Per l'emprima giada en l'URSS han ins publictà ils protocols secrets da 1939» (5). 1991 han trais referendums vuschà mintgamai per l'indipendenza:

- En Lituania ils 9 da favrer cun 90,2% «geas» ed ina participaziun dad 84,7%.
- En Lettonia ils 3 da mars cun 73,7% «geas» ed ina participaziun dad 87,6%; la citad da Daugavpils cun ina populaziun da mo 14% Lettons ha vuschà cun 51,3% «geas».
- En Estonia er ils 3 da mars cun 77,8% «geas» ed ina participaziun dad 82,9%.

Ils 17 da settember ha l'ONU recepì ils trais stadis. En ils prims onns da noss tschientaner èni vegnids commembers da l'Uniun europeica (UE), da la zona da l'euro e da l'Alleanza atlantica (Nato). Mintga stadi baltic posseda in toc riva da quai che nus numnain per sbagl «Mar da l'ost», ch'il franzos numna «Mer Baltique», il talian «Mar Baltico» ed il polonais «Morze Bałtyckie». Gea, era la Pologna è per uschedadir in stadi baltic, dentant bler pli vast che tschels. Ella ha er in cunfin cuminaivel da 206 km cun l'exclava russa da Kaliningrad, sco la Lituania (227 km). In cunfin cun la Russia han era la Lettonia (217 km) e l'Estonia (294 km). Sper quest cunfin, sper il Lai Peipus stat il punct culminant dal Balticum (318 m). Sin la glatscha dal lai ha l'armada da prinzi Alexander Jaroslavitsch Nevski (†1263, sontg da la baselgia ortodoxa russa) survetschì 1242 in urden da chavaliers dal Balticum; quai ha inspirà 1938 in film naziunalist russ che Stalin ha lura duvrà per sia propaganda.

Oz sa sentan la Pologna ed ils stadis baltics smanatschads da la Russia «sunter l'annexiun da la Crimea ucrainaisa e la probabla participaziun da

schuldada russa al conflict en l'Ucraina da l'ost» (6).

Minoritads russas en Estonia e Lettonia

Estonia e Lettonia n'han anc betg integrà tut ils Russ che Moscau aveva translucà en il Balticum per assimilar la populaziun. Ils stadis restaurads han renconuschì burgaisas e burgais tenor la situaziun da 1940 sco era lur descendents; tschels avdants pon sa laschar naturalisar, mo quai è collià cun ina prova da lingua che Russ pli vegls resentan sco greva ed insupportabla. Ins stima che var 200 000 resp. 180 000 Russ vivian en Lettonia ed Estonia senza il dretg da burgais dal pajais. Rudolf Hermann, il referent dals 16 da zercladur, rapporta en la «NZZ» dals 30 da matg (p. 7) da la nova lescha da scola lettona: «Il letton duai vegnir l'unic linguatg d'instrucziun dal stgalim secundar, e quai er en ils intschess cun ina ferma minoritad russofona (...). Il parlament da la Russia ha reagì cun ina decleraziun cui-rassada che renfatschava a la Lettonia da surpassar dretgs da minoritads renconuschids internaziunalmain. Ins pondereschia perquai sancziuns economicas cunter il pajais baltic. Il ministeri russ da l'exteriur ha crititgà 'lezza politica da discriminaziun e d'assimilaziun sfurzada' (...). La partida politica lettona da l'Armonia, sustegnida cunzunt da gliued da la minoritad russofona, (...) s'engascha per in'Instrucziun secundara da singuls roms er en lingua russa.» Il referat dals 16 da zercladur a Berna vegn a porscher a l'autur l'ocasiun d'infurmar manidlamain davart quel problem actual dal Balticum.

1 **Lieu: Restaurant zum Äusseren Stand, Zeughausgasse 1.**

2 **Michael Garleff, Die baltischen Länder. Regensburg (Friedrich Pustet, ISBN 3-6917-1770-7) 2001, p. 161. V. era La Quotidiana dals 2 da matg 2014, p. 21.**

3 **Michael Garleff (sco nota 2), p. 163.**

4 **Michael Garleff (sco nota 2), pp. 172–173.**

5 **Michael Garleff (sco nota 2), pp. 180–181.**

6 **Christin Löchel (red.), Der neue Fischer Weltalmanach 2018. Frankfurt am Main (S. Fischer, ISBN 978-3-596-72918-0) 2017, p. 604, chavazzin «Nato».**